

**شاخصه های اتقان آراء قضایی
در امور مدنی**

*Sureness factors of the judicial sentences
in the civil affairs*

محمود قلعه نوی

وکیل پایه یک دادگستری

کارشناس ارشد حقوق خصوصی

سرشناسه :	قلمه نوی، محمود، ۱۳۵۶ -
عنوان و نام پدیدآور :	شاخصه‌های اتفاق آراء قضایی در امور مدنی / محمود قلمه نوی.
مشخصات نشر :	تهران: فکرسازان، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری :	۲۲۱ ص.
شابک :	978-964-8884-78-4
وضعیت فهرست نویسی :	فیبیا
موضوع :	تعارض آرای قضایی - ایران
موضوع :	حقوق مدنی - ایران
موضوع :	آرای حقوقی - ایران
موضوع :	تعارض آرای قضایی
رده بندی کنگره :	۱۳۹۱ ش ۱۷۸۷/ق۸ KMH1۷۸۷
رده بندی وزیری :	۳۴۷/۵۵۰۷۷
شماره کتابخانه ملی :	۲۷۵۰۹۰۷

ناشر: انتشارات فکر سازان

نام کتاب: شاخصه‌های اتفاق آراء قضایی در امور مدنی

تألیف: محمود قلمه نوی

تعداد صفحه: ۲۲۱ صفحه

قطع: وزیری

سال انتشار: ۱۳۹۱

نوبت انتشار: اول

تیراژ: ۱۵۰۰ جلد

قیمت: ۵۵۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۸۸۴-۷۸-۴

دفتر مرکزی انتشارات: تهران، خیابان انقلاب، خیابان فخررازی، خیابان شهید وحید نظری،

کوچه شهید قدیری (آشنایی) پلاک ۲۲، واحد ۴، تلفن: ۰۲۱-۶۶۹۶۰۷۶۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاَنُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا إِعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ (مائده ۸)

ای کسانی که ایمان آورده اید ، برای خدا به داد برخیزید و به عدالت شهادت دهید ، و البته نباید دشمنی گروهی ، شما را بر آن دارد که عدالت نکنید. عدالت کنید که آن به تقوا نزدیکتر است ، و از خدا پروا دارید ، که خدا به آنچه انجام می دهید آگاه است.

O believers, be you securers of justice, witnesses for God. Let not detestation for a people move you not to be equitable; be equitable; that is nearer to godfearing. And fear God; surely God is aware of the things you do.

مقدمه ظ

معرفی فصل ها غ

فصل اول: کلیات در آراء قضایی

مبحث نخست: رأی قضایی ۲۳

گفتار اول: مفهوم رأی ۲۳

گفتار دوم: وجه تمایز رأی از سایر تصمیمات دادگاه ۲۹

گفتار سوم: انواع رأی ۳۱

بند اول: احکام ۳۲

الف: حکم اعلامی و تأسیسی ۳۳

ب: حکم حضوری و غیابی ۳۴

ج: حکم قطعی و غیر قطعی ۳۷

د: حکم نهایی و غیر نهایی ۳۷

ه: حکم لازم الاجرا و غیر لازم الاجرا ۳۷

بند دوم: قرارها ۳۸

الف: قرارهای اعدادی یا مقدماتی ۳۹

۱- قرار معاینه محل ۳۹

۲- قرار تحقیق محلی ۴۰

۳- قرار کارشناسی ۴۲

۴- قرار اناطه ۴۴

ب: قرار های قاطع دعوا.....	۴۴
۱- قرار سقوط دعوا.....	۴۴
۲- قرار رد دعوا.....	۴۵
۳- قرار عدم استماع دعوا.....	۵۰
۴- قرار ابطال دادخواست.....	۵۲
۵- قرار رد دادخواست.....	۵۴
ج: قرار عدم صلاحیت و قرار امتناع از رسیدگی.....	۵۸
۱- قرار عدم صلاحیت.....	۵۸
۲- قرار امتناع از رسیدگی.....	۶۰
بند سوم: تصمیمات حسبی.....	۶۲
گفتار چهارم: آثار صدور رأی.....	۶۸
بند اول: آثار صدور قرار.....	۶۸
الف: آثار صدور قرار های اعدادی.....	۶۸
ب: آثار صدور قرارهای قاطع دعوا.....	۶۹
بند دوم: آثار صدور حکم.....	۷۰
الف: قدرت اثباتی.....	۷۰
ب: قاعده فراغ دادرس.....	۷۱
ج: قدرت اجرایی حکم.....	۷۲
د: اعتبار امر قضاوت شده.....	۷۳
ه: قابلیت شکایت.....	۷۴
و: غیر قابل ابطال بودن.....	۷۵

مبحث دوم: چگونگی صدور آراء مدنی (روند دادرسی تا صدور رای) ۷۶

گفتار اول: دادرسی ۷۶

بند اول: حق دادخواهی ۷۸

بند دوم: اصل علنی بودن دادرسی ۷۸

بند سوم: رعایت اصل تناظر ۷۹

بند چهارم: رعایت حق دفاع برای اصحاب دعوا ۸۰

بند پنجم: نظارت قاضی بر حسن جریان دادرسی و یافتن جهات حکمی ۸۱

گفتار دوم: ختم دادرسی ۸۳

گفتار سوم: آثار ختم دادرسی ۸۷

بند اول: عدم امکان ادعا و دلیل جدید ۸۸

بند دوم: صدور رای قاطع ۸۹

فصل دوم: بایسته های آراء قضایی

مبحث نخست: اسباب موجهه رای ۹۳

گفتار اول: توجیه آراء قضایی ۹۴

بند اول: لزوم توجیه رای در قوانین ایران ۹۴

بند دوم: لزوم توجیه رای از نظر علمای حقوق ۹۶

بند سوم: چگونگی توجیه رای قضایی ۹۸

گفتار دوم: استدلال در آراء قضایی ۱۰۳

بند اول: لزوم استدلال در رای ۱۰۳

بند دوم: چگونگی استدلال در رای ۱۰۵

گفتار سوم: استناد در آراء قضایی ۱۰۹

بند اول: لزوم استناد در رای ۱۱۰

بند دوم: چگونگی استناد در رأی.....	۱۱۱
گفتار چهارم: تکلیف دادگاه به اجرای اصول عملی در موارد شک.....	۱۱۳
بند اول: اصل استصحاب.....	۱۱۵
بند دوم: اصل برائت.....	۱۱۶
بند سوم: اصل صحت.....	۱۱۷
بند چهارم: اصل عدم.....	۱۱۸
بند پنجم: اصل تأخر حادث.....	۱۱۹
گفتار پنجم: جایگاه علم قاضی در صدور آراء.....	۱۲۰
مبحث دوم: شرایط شکلی آراء مدنی.....	۱۲۴
گفتار اول: انشاء لفظی.....	۱۲۵
گفتار دوم: امضای رأی.....	۱۲۷
گفتار سوم: تاریخ صدور رأی.....	۱۳۲
گفتار چهارم: مشخصات اصحاب دعوا یا وکیل یا نمایندگان قانونی آنها با قید افامتگاه.....	۱۳۳
گفتار پنجم: درج موضوع دعوا، درخواست طرفین و توجه به میزان خواسته.....	۱۳۶
گفتار ششم: مشخصات و سمت دادرس یا دادرسان دادگاه.....	۱۳۹
مبحث سوم: سایر بایسته های آراء قضایی.....	۱۴۲
گفتار اول: ضرورت وجود مقدمه و گردشکار.....	۱۴۲
بند اول: مقدمه.....	۱۴۳
بند دوم: گردشکار.....	۱۴۴
گفتار دوم: تعیین تکلیف در هر دعوا به طور خاص.....	۱۴۷
گفتار سوم: تصریح به قابلیت اعتراض یا تجدید نظر خواهی، مهلت و مرجع رسیدگی به آن.....	۱۴۹

گفتار چهارم: لزوم اتکاء رأی به تحقیقات جامع و کافی.....	۱۵۴
گفتار پنجم: توجه به آیین نگارش آراء.....	۱۵۸
بند اول: استفاده از تئری روان وقابل فهم در آراء.....	۱۵۸
بند دوم: رعایت قواعد نشانه گذاری.....	۱۶۰
بند سوم: استفاده از واژه ها و اصطلاحات حقوقی در معنای دقیق خود.....	۱۶۱
نقد و بررسی یک رأی.....	۱۶۴

فصل سوم: موانع اتقان و استحکام آراء قضایی

مبحث اول: موانع قانونی.....	۱۷۳
گفتار اول: بی ثباتی و تغییر مداوم قوانین.....	۱۷۴
گفتار دوم: تخصصی نبودن محاکم.....	۱۷۹
مبحث دوم: موانع علمی.....	۱۸۱
گفتار اول: عدم انتشار آراء قضایی.....	۱۸۱
گفتار دوم: ضعف علمی قضات.....	۱۸۵
مبحث سوم: سایر موارد منتهی به ضعف آراء.....	۱۸۸
گفتار اول: عدم توجه به اصول رأی نویسی.....	۱۸۸
گفتار دوم: فقدان سازوکار مناسب در جهت کاهش ورودی پرونده به شعب.....	۱۹۲
بند اول- فرهنگ سازی در اجتماع.....	۱۹۳
بند دوم- ترویج شیوه های جایگزین دادرسی.....	۱۹۴
بند سوم- لزوم تغییر در قوانین شوراهای حل اختلاف.....	۱۹۵

- سخن آخر ۱۹۹
- قانون نظارت بر رفتار قضات مصوب ۱۳۹۰/۷/۱۷ مجلس شورای اسلامی ۲۰۲
- منابع و مآخذ ۲۱۹

www.ketab.ir

مقدمه

یکی از دستاوردهای مهم بشر در راستای برقراری نظم، امنیت، احقاق حق عامه مردم و انضباط اجتماعی پی بردن به "ضرورت وجود دادرسی و حق برخورداری از دستگاه قضایی مستقل در جهت تضمین حقوق اجتماعی و اجرای عدالت" می باشد.

اعتبار دستگاه قضایی و اعتماد طرفین دعوا و عموم مردم به قوه قضاییه، به وجود یک دادرسی منصفانه برای حل و فصل دعاوی بستگی دارد که رأی قضایی از اجزای اصلی آن و از لوازم ضروری اجرای عدالت قضایی محسوب می گردد.

رسیدگی دادگاه حقوقی اصولاً مستلزم "اقامه دعوا" و در واقع تقدیم دادخواست است. اقامه دعوی مدنی توسط ذینفع مطابق قانون، دادگاه را مکلف به رسیدگی و انشاء رأی قاطع می نماید (مواد ۲ و ۳ ق.آ.د.م).

رأی قضایی مهمترین قسمت و محصول نهایی دادرسی است چون نتیجه رسیدگی به دعوی مدنی در قالب رأی قضایی ظاهر می شود یعنی در مراحل مختلف دادرسی و نتیجه رسیدگی دادگاه به خواسته ها، اسناد، دلایل و دفاعیات طرفین در کنار تحقیقات بعمل آمده منتهی به صدور رأی قاطع می گردد که می بایست تکلیف دعوا را بطور خاص روشن نماید.

این رأی باید دارای ویژگی هایی باشد تا حقوق مدنی طرفین را به بهترین نحو تأمین نموده و انتظارات به حق آنان را برآورده سازد. وجود چنین ویژگی هایی در رأی آن را از ثبات و استحکام لازم برخوردار کرده و موجب اقبال آن می گردد.

صدور یک رأی قوی و متقن^۱ بیش از هر چیز مستلزم توان علمی، دقت و اشراف کامل دادرس به قوانین و موضوع دعوا می باشد. دادرس باید ادله و استنادات طرفین را مورد ارزیابی قرار داده، تحقیقات لازم را بعمل آورد و در هنگام انشاء رأی رعایت اصول حقوقی و موازین قانونی و شرعی را نموده تا بتواند رأیی قوی و متقن ارائه نماید. حال پرسش هایی در این زمینه مطرح می گردد که: شاخصه های یک رأی قوی و متقن چیست و مواعی که بر سر راه اتقان و استحکام آراء قضایی وجود دارد شامل چه مواردی می باشد؟

آیا نظام حقوقی ما با صراحت این شاخصه ها را در اختیار دادرسان قرار داده است؟ الزامات توجیه آراء قضایی چیست و چه مواردی باید به عنوان اسباب موجهه در آراء ذکر گردد؟

برای پاسخ به سوالات یاد شده و با توجه به خلاء موجود در این خصوص با پیشنهاد استاد ارجمند جناب آقای دکتر مهاجری در این کتاب به موضوع «شاخصه های اتقان آراء قضایی در امور مدنی» پرداخته شد. که موضوعی جدید و مورد نیاز جامعه حقوقی بوده و جای تحقیق، بررسی و تأمل فراوان دارد. عدم وجود مجموعه ای مدون در خصوص ویژگی های رأی قوی و متقن انگیزه ای شد تا تحقیقاتی در این زمینه انجام داده و ضمن بررسی آراء به بیان ویژگی های اتقان آراء مدنی پرداخته و موانع موجود بر سر راه استحکام آراء قضایی را مورد بررسی قرار دهیم. امید است این کتاب بتواند مورد استفاده قضات، وکلای دادگستری، دانشجویان و سایر دانش پژوهان در مسائل حقوقی قرار گیرد و معیاری ارائه نماید که بتوان ضمن سنجش آراء مدنی، نقاط ضعف و قوت آنها را مشخص نمود و از آسیب پذیری و شکنندگی آراء جلوگیری کرد.

۱- متقن اسم مفعول از مصدر اتقان است و به معنای محکم شده و استوار شده می باشد و اگر به عنوان صفت استفاده شود، معنای آن محکم و استوار خواهد بود.

معرفی فصل ها

این کتاب شامل سه فصل اصلی می باشد که فصل اول آن مربوط به کلیات در آراء قضایی بوده و در آن به تعریف رأی ، وجه تمایز آن از سایر تصمیمات دادگاه ، انواع رأی و آثار صدور رأی پرداخته شده و روند دادرسی تا صدور رأی مورد بررسی قرار گرفته است.

در فصل دوم که قسمت اصلی این کتاب می باشد به بایسته های آراء قضایی در سه مبحث اسباب موجهه رأی ، شرایط شکلی آراء مدنی و سایر بایسته های آراء قضایی پرداخته شده است.

در فصل سوم که فصل پایانی می باشد موانع اتقان و استحکام آراء قضایی مورد بحث قرار گرفته و موانع قانونی ، موانع علمی و سایر موارد منتهی به ضعف آراء به طور جدا گانه تبیین گردیده است.

لازم به ذکر است بحث اصلی در این کتاب در خصوص آن قسمت از آراء مدنی است که بعد از اعلام ختم دادرسی توسط دادگاه ها صادر می گردند. لذا در این مجموعه بیشتر به بیان ویژگیهای آراء قاطع دعوا و موانع اتقان و استحکام آن ها پرداخته خواهد شد.

توجه :

منظور از علامت اختصاری «ق.آ.د.م» و اصطلاح متعارف «قانون آیین دادرسی مدنی» که در این کتاب به کار رفته است همان قانون آیین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب در امور مدنی مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱ مجلس شورای اسلامی می باشد که با توجه به موقعیت جمله و به جهت جلوگیری از تکرار عبارت ، از هر دو عنوان مذکور در این کتاب استفاده شده است.